

בענין כיבוד אב ושאר קרובים - שיעור 587

I. השאלות

- (א) חולה המצוה לבנו להגיד לו האמת על מחלתו עיין בשו"ת בצל החכמה (ז - ג"ה) דאפילו כשמצוה לבנו בתורת כיבוד אב להגיד לו האמת אסור להגיד לו ואפילו מצוה אביו לצערו אסור לשמוע לו ואין חילוק בין צערא דגופא ובין צערא דנפשא ודבר שעצם עשייתו מוכיח שהוא לכבודו יש בו מצות כיבוד אב גם כשהאב אינו יודע מזה כלל
- (ב) האב שאמר שלא לקרוא להרופא אפילו חולה ביותר עיין באבני זכרון (דף של"ז) העצה היא שיאמר לרבו או לאדם נכבד אחר שראוי שאביו יקבל טפול רפואי ואם יש חשש פיקוח נפש הבן מחויב להזמין ההצלה מיד
- (ג) ראוי להבין שיתיעץ עם אביו בעת הצורך ובפרט כשעומד לעבור נתוח וראיה מרש"י (בראשית ל"ד - כ"ה) במעשה בדינה ששמעון ולוי לא נטלו עצה מיעקב
- (ד) לאבד מאכלים שאינם כשרים למנוע אביו מלאכול טרפות עיין בזוהר דרחל נענשה על שציערה ללבן אביה אף שנתכוונה להפרישו מעבודה זרה ולכן מתה אבל אברהם לא נענש על ששבר ע"ז של תרח לפי שאברהם לא היה לו ממי לשאול לכן לא נענש אבל רחל היה לה לשאול מיעקב אם יש לקחת את התרפים וה"ה בנידן דידן אם יש לו מי שיעץ עמו צריך ליעץ ואם לאו יאבד את המזון (שם דף של"ד)
- (ה) ראה את אביו שגונב מאיש צריך לומר זה להנגב כי מוזהר על השבת אבידה ועל לא תעמוד על דם רעך אבל חייב לספר את הדבר בלשון כבוד דבטעות נטל ממונך (שם של"ז)
- (ו) אביו זקן סניילי ונמצא בבית בנו והאב מוחה שלא לבוא אורחים עניים לסעודת שבת דעת רב אלישיב שלא לשמוע לקול האב כי בנוגע למצוות ה' אין מצוה של כיבוד אב אפילו כשיהיה להאב עגמת נפש כשכנו לא נשמע לו
- (ז) אביו אומר להביא עוזרת להבית ואמו אומרת אל תביאנה כי היא תפריע לי עיין בחזון איש (י"ד קמ"ט - ו) דאם רצון האב שיעשה דבר פלוני ורצון האם שלא לעשות לא יעשה דשב ואל תעשה עדיף ובפרט שאמו היא עקרת הבית
- (ח) אמו שואלת לעשות לה דבר שעל ידי כך יפסיד קדיש על אביו עיין בפתחי תשובה (כ"ט - ה"ב) שמניח כבוד אביו המת ועוד דעצם מצות כיבוד אב שהבן יקיים גם זה גורם לעילוי נשמה להאב ולא פחות מאמירת הקדיש ועוד דעיקר הכבוד הוא מחיים ולא אחר מיתה
- (ט) הגיע זמן תפלה אסור לאדם להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום משום דשמו של הקב"ה שלום (פ"ט - ז) וה"ה אם היה אביו (מ"ב י) וכ"כ הפמ"ג (ה"ב ט) אמנם אם עד שיתפלל הבן יצאו אביו ואמו לדרך רחוקה יש בזה משום ביטול מצות כיבוד אב ויש להתיר וכן משמע מהשבות יעקב (ז - כ"ז) אך ישתדל לקרות ק"ש תחילה (מ"ב ר"ג - ה) וע"ש (דף של"ח)
- (י) אין חיוב להכניס את האם לבית הבת אם הבעל מתנגד לכך ויופר שלום הבית והיא יכולה לקבל את הטיפול במקום אחר (שם דף רפ"ז)
- (יא) חולה שאין בו סכנה המתנגד לבדיקה בגלל יסורים גדולים אינו עובר על "ונשמרתם" ואין היתר לכוף אותו אבל אם יש ספק סכנה כופין אותו (שם דף ר"ז) ואבאר
- (יב) בא שאלה לפני רב חיים מבריסק למי שאביו חולה ובנו רוצה לנסוע לבקרו אבל ספק בלבו אולי הוא פטור מלנסוע שהרי הנסיעה ברכבת עולה בדמים וההלכה היא שכיבוד אב משל אב ולא משל בן והשיב לו רב חיים "נכון אתה פטור אבל תלך ברגלך" (מבקשי תורה ז - קט"ח)

- (יג) אנשים שהרופאים מכירין שאי אפשר להתרפאות ולחיות אבל אפשר ליתן להם סמי רפואה להאריך ימיהם כמו שהם נמצא עתה ביסורין אין ליתן לו רפואות אלא יניחם כמו שהם אבל סמי מרפא שיקילו היסורין צריך לעשות כשעדיין אינם גוססים (אג"מ חו"מ 3 - ע"ג)
- (יד) איזהו מורא - לא עומד במקומו גורס המאירי (קידושין ל"ח): "מורא" אינו עומד בפניו עד שיתן לו רשות לעמוד עיין בשו"ת שבט הלוי (3 - קי"ח) פירושו שאינו עומד לילך ממנו עד שיתן לו אביו רשות
- (טו) האב כנגד השידוך - עיין בשבט הלוי (הג"ל חות י"ז) דכל פעם שבא שאלה כזאת לפנינו אני מחמיץ הדין וממתין אולי יראה הכן צדקת האב ואף על פי כן הדין אם הבן
- (טז) האב מוזמן לסעודה אצל בנו - הבן יושב על מקומו התמידי (ערוך השלחן ר"מ - י"ח) אבל המנהג הפשוט אינו כן אלא האב יושב על ראש השלחן (שערים מצויינים בהלכה קמ"ג - 3)
- (יז) בן אמר לאביו תן לי המלח שעל השלחן - עיין בשו"ע (ר"מ - כ"ה) דאם האב רוצה לשרת הבן מותר אלא אם כן האב בן תורה ועיין בר"ן (קידושין ל"ח): דאם האב מקפיד מאד ורוצה שכנו יקבל ממנו את שירותו מותר אבל הפרי חדש אסר מפני שלא חלשה דעתו קצת אולם כנ"ד לעבור המלח לבנו לא נקרא בכלל לשרת
- (יח) חיוב כיבוד חמיו אפילו כשהוא רודפו שנלמד מדוד דקרא לשאול שהיה חמיו בתואר אבי (ספר חיי משה דף רס"ה)
- (יט) חיוב ניין בכבוד אבי זקיניו - אם הטעם שחייב בכבוד זקיניו משום כבוד אביו ממילא חייב אבל לטעם בני בנים הרי הם כבנים צ"ע ועיין בשו"ע (חו"מ רמ"ז - 3) ועיין בשו"ת מנחת אלעזר (ג - ל"ג) דאבי זקיניו קודם לזקיניו מ"מ כבוד אביו קודם לכולם
- (כ) האב היה חוטב עצים או עבודה אחרת והבן לומד יעשה הבן המלאכה במקומו אלא אם כן האב מוחלו (ספר חסידים דף קל"ה)

II. כיבוד אחיו הגדול מסרו הכתוב להחכמים לגדרו

- (א) חייב אדם בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו ודרשינן וי"ו יתירה לרבות את אחיך הגדול (כתובות ק"ג - ושו"ע ר"מ - כ"3) ויש דרשינן מאת אביך ודעת המאירי (שם) והרמב"ם (ממריס ה - ט"ז) שהוא מדרכבן ויש שכתבו שהוא מדאורייתא (ערוגת הבשם ח - דף 187) ויש שכתבו דחייב משום כיבוד אביו (רמב"ן) ויש שסוברים שהוא חיוב בפני עצמו והנפקא מינה דאף לאחר מיתת האב חייב ודעת המנחת חינוך (ל"ג) שכל כבוד שחייב לאביו ולאמו חייב גם באחיו הגדול מ"מ מותר לקראו בשמו ועיין בערוך השלחן (חו"מ י"ד - ס"ד) דאם תבעו אחיו הגדול בדין תורה אין צריך לילך אחריו לעירו להדין תורה דרק באביו ואמו אומרים כן ויש אומרים דאין צריך לכבדו אלא בקימה והידור בדברים כמו לגבי כיבוד חמיו ואשת אב ובעל אב (אוצר כיבוד אב ואם דף ת"ט) ועיין בקובץ מבקשי תורה (ד - דף קט"ג) ואם כיבוד אח הגדול הוא משום כיבוד אב או מצוה בפני עצמה יש כמה נפקא מינה (א) מחילת האב (ב) מיתת האב (ג) מצות מורא להאח (ד) אח רשע (ה) כנגד רצון האב (ו) תאומים (ז) לשאר אחיו (ח) לאח הקטן ביותר (ט) אחותו הגדולה (י) שלא בפניו ואבאר
- (ב) יכול לישא את הצעיר קודם אחיו הגדול אפילו כשהגדול מקפיד ומצטער מזה (אג"מ חו"מ 3 - ח)
- (ג) עיין בשערים מצויינים בהלכה (קמ"ג - י"ג) דדוקא לאחיו הגדול ולא אחיו שאחריו (שבות יעקב) אבל בכרכי יוסף כתב דה"ה לכל הגדולים ממנו וכן אין חילוק בין זכרים לנקבות אבל אין נוהגין כן